

Helyi fizetőeszköz

– Pénzügyi zsákutca, vagy regionális sikertörténet?

Tudományos Diákköri Dolgozat

Rausch Márton

Gazdálkodástudományi Kar

Alapképzés

Gazdálkodási és menedzsment

III. évfolyam

Szenczi Roland

Gazdálkodástudományi Kar

Alapképzés

Gazdálkodási és menedzsment

III. évfolyam

2012. március 25.

Tartalom

1. Bevezetés	2
1. Alternatív fizetőeszközök rendszere	3
1.1. Pénzhelyettesítők csoportosítása	3
1.2. Pénzhelyettesítők csoportosítása	4
1.3. Fizetőeszközök Magyarországon	5
1.4. A helyi pénzek működési alapelvei	6
a) Schwundgeld - a járhatatlan út	7
2. A helyi pénzek kereskedelmi vizsgálata	8
2.1. Világkereskedelem	8
2.2. A szomszéd elszegényítése?	11
2.3. Externáliák	11
3. Pénzelméleti kérdések	13
3.1. Potyautas magatartás	13
3.2. Tranzakciós költségek és papírpénz	14
4. A helyi pénzek bevezetése	16
4.1. Motivációk	16
4.2. Egy korábbi magyar példa	17
5. Sopron környékének gazdasági vizsgálata	19
5.1. Elhelyezkedés, földrajz	19
5.2. Gazdasági helyzet	20
6. A Kékfrank működésének alapelvei	21
7. A Magyar Nemzeti Bank álláspontja a Soproni Kékfrank és egyéb helyi pénzek kapcsán	22
7.1. Lakossági bizalom - a fedezet hiánya	22
7.2. Hitelesség kölcsönzése	23
7.3. A Soproni Kékfrank várható problémái	24
8. A Kékfrank kezdeményezés lehetséges kudarca	25
9. A Soproni Kékfrank felhasználók véleménye	26
9.1. A csatlakozás okai	26
9.2. Az árkedvezmények és a forgalom növekedése	27
9.3. Elégedettség, vélemények a kezdeményezésről	28
9.4. Kékfrank a csatlakozás után	28
10. Összefoglalás	33
11. Források	35

1. Bevezetés

A Tudományos Diákköri Konferenciára írt dolgozatunk témaválasztását elsősorban a helyi pénzek, pénzhelyettesítő utalványok térnyerése, illetve magyarországi elterjedésének tagadhatatlan ténye inspirálta. A gazdasági híreket figyelőknek ugyanis kétségkívül feltűnhetett, hogy egyre több olyan terület, régió, kistérség van, amely esélyt ad ennek a szokatlannak tűnő, közgazdaságilag egyelőre tisztázatlan kezdeményezésnek.

Ha nem elégszünk meg a gazdaságelméleti szakértők gyakran szinte minden magyarázat nélkül odavetett, a végletekig leegyszerűsített tankönyvi modellekre támaszkodó lekicsinylő véleményével, és a kezdeményezésben részt vevők, a szervezők nyilatkozatára is odafigyelünk, akkor feltűnik, hogy a kezdeményezés gazdasági alaptermészete mellett emberi törekvéseket fog össze. Mi az az emberi igény, amely a gazdasági válság sújtotta Európában, és hazánkban egyaránt lendületet ad ennek a kezdeményezésnek?

Vajon az egész egyszerűen azon alapul, hogy a résztvevők nem ítélik meg a helyzetüket helyesen és délibábot kergetnek? Esetleg ezen kezdeményezéseket is profitszerzésre, önző céljaik kielégítésére használják a szervezők? Vagy más a helyzet? Esetleg az összefogás dominál? Az átlagember számára áttekinthetetlenül távoli, rideg nemzetközi pénzpiacok senkit sem kímélő hullámvásárlásai ellen tényleg menedéket adhat egy ilyen kezdeményezés? Azzal, ha kedvezményessé tesszük a helyi tranzakciókat, ahol környékbeli termelő terméke helyi vásárlóé lesz, tényleg csökkenthetőek a globális kereskedelemmel járó hatalmas szállítási költségek, környezeti ártalmak?

Dolgozatunk első felében kísérletet teszünk arra, hogy vázoljuk a helyi pénzek alapvető tulajdonságait, fajtáit és legjellemzőbb eseteit. A gazdasági működésük, pénzelméleti tulajdonságaik elemzése után áttérünk azokra a szempontokra, amelyek a lokális gazdaság felerősítésére, a globalizáció negatív hatásainak ellensúlyozásra irányulnak.

Ezen írás második részében konkrétan a Soproni Kékfrank kezdeményezéssel, a helyi pénzutalványok eddigi legsikeresebb hazai példájával foglalkozunk. Sopron gazdasági helyzetének rövid vizsgálata, a bevezetés okainak feltárása után kérdőíves felmérésünk eredményei alapján próbáljuk rekonstruálni egyrészt a bevezetéshez kapcsolódó gazdasági, másrészt az emberi tényezőket, amelyek a kezdeményezést sikeressé teheték, és a Kékfrank folyamatos továbbélésének lendületét adták és adják ma is.

1. Alternatív fizetőeszközök rendszere

1.1. Pénzhelyettesítők csoportosítása

Mielőtt a helyi pénzek részletes elemzésébe belekezdenénk, meg kell határoznunk, hogy mik is azok a pénzhelyettesítők, és mi is különíti el őket a hagyományos értelemben vett pénztől. Egy országnak általában egyetlen hivatalos fizetőeszköze van, ennek kibocsátása a nemzeti bankok monopóliuma. Ezen pénzek bankba tehetők, és bankszámlán vezethetők, pénzteremtésre alkalmasak. Mindazon pénzek, amelyek az előbbi tulajdonságokkal nem jellemezhetők, pénzhelyettesítőnek tekinthetők.

Az alternatív pénzeknek a PSZÁF szerint két formája létezik: a technikai- és a közgazdasági pénzhelyettesítők. A technikai pénzhelyettesítők mögött letétben számlapénz vagy bankjegypénz áll. A vásárlási tranzakció megtörténte után az eladó fél vissza tudja váltani a pénzhelyettesítőt készpénzre. Ebbe a kategóriába tartoznak az étkezési utalványok, az üdülési csekk, a bankkártyák és az egészségkártyák.

A közgazdasági pénzhelyettesítőknek, ahogyan azt a nevük is mutatja, valamilyen gazdasági jelentőségük van, például a pénz forgási sebességének növelését tűzhetik ki célul adott helyi pénz bevezetésével.

Pénzteremtésre sem a technikai, sem a közgazdasági pénzhelyettesítők nem képesek. Fontos még kiemelni, hogy a PSZÁF tanulmánya szerint a közgazdasági pénzhelyettesítők bár a gazdaság élénkítését tűzik ki célul, valójában komoly veszélyeket is hordozhatnak magukban, például nagy mennyiségben inflációt idézhetnek elő. Erről részletesebben írunk még.

További csoportosítási lehetőségek is léteznek az alternatív fizetőeszközökre. Például a megkülönböztetés alapulhat a pénzhelyettesítők kibocsátásának eredőjén is. A háború és válság időszaka lehet az egyik ok, míg másik a békeidőbeli fogyasztásössztönzés. Háborúban, illetve a válság idején, amikor a hatalmas infláció, sőt olykor a hiperinfláció, már ellehetetleníti a megszokott fizetőeszköz alkalmazását, állami intézkedésekre van szükség. Ilyenkor a tranzakciók lebonyolításának érdekében kell pénzhelyettesítőket alkalmazni. A háborús jegyrendszer a legjobb példa erre, ahol a szükséges élelmiszereket jegyek által lehetett átvenni. Ezeket a jegyrendszereket az állam hozta létre a jólét érdekében.

Természetesen léteznek olyan alternatív fizetőeszközök is, mint az étkezési utalvány valamint az üdülési csekk, melyek valamilyen termék vagy szolgáltatás választását segítik elő a békeidőben, ellenben az állam által kibocsátott, bármire elkölthető pénzzel. Az ilyen utalványok kibocsátását vagy az állam teszi lehetővé, vagy a nagy létszámban foglalkoztató vállalatok, pl. a Richter Gedeon Nyrt..

Az utalványok akár háborús vagy válságos időkben, akár a béke és jólét ideje alatt azt a célt szolgálják, hogy bizonyos jóságok fogyasztását elősegítsék és adott tranzakciók lebonyolítását lehetővé tegyék. Ez egy olyan rendszer, mely megkísérli legyőzni az inflációt, továbbá korlátozza a homo oeconomicus által választható alternatívák halmazát valamilyen cél érdekében. Az üdülési csekk, a ruházkodási- és könyvutalványok mind azt a célt szolgálják, hogy az emberek a fizetésük egy részét célzottan költsék el. Jóllehet a munkaadók adják a fizetést ilyen formában, de maga az állam teszi ezt lehetővé vagy kötelezővé.

Azonban nemcsak az államok által jönnek létre utalványok, hanem a vállalatok is létrehozzák saját kuponrendszerüket, melegítkeztetési utalványukat. A Smart- és Spar pontok, vagy a Tesco pontgyűjtő rendszere is egyfajta alternatív pénz. Itt is érvényesül az a megfogalmazott tény, hogy a választható alternatívák halmazát valamilyen cél érdekében leszűkítik, egész pontosan a saját érdekük mentén. A Spar pontok gyűjtése és elköltése nyilvánvalóan azt a célt szolgálja, hogy a vásárlók visszatérjenek a Spar üzleteibe. Az utalványok tehát nemcsak a válságban az állam által kibocsátott kenyérjegyek formájában jelenthetnek meg, de a vállalatok marketingstratégiájának is fontos elemei.

1.2. Pénzhelyettesítők csoportosítása

Az alternatív fizetőeszközökről tudjuk, hogy vállalatok és államok is kibocsáthatják, de akad még egy példa: adott települések, kistérségek is létrehozhatják saját pénzüket. Fukuyama szerint a civil társadalom képes megteremteni azokat a szabályokat és szankciókat, melyek mellett a piac hatékonyan működhet. Ezen feltételezésre alapozva a helyi fizetőeszközök rendszerét is ugyanolyan pénzként kell kezelnünk, mintha azt az állam bocsátotta volna ki, hiszen el kell ismernünk a civil társadalom szerveződését. Feltételeznünk kell kutatásaink során, hogy az emberek a jólétet elsőrendűnek tekintik, továbbá képesek is ennek érdekében racionálisan cselekedni, ugyanakkor meg kell vizsgálnunk azt is, hogy a helyi érdekek milyen externáliákat eredményeznek.

A piacot az teszi igazán hatékonyrá, ha a kölcsönös bizalmon, az előre jelezhetőségen, a kölcsönös segítségnyújtáson és a kooperáción alapszik (Putnam, 1993). Ezek szerint a kistérségek saját fizetőeszközének bevezetése piacerősítő hatású, ugyanakkor felmerül a kérdés, hogy milyen piacot erősít valójában ez a bizalom és kölcsönösség. A helyi pénzek, ahogyan nevük is mutatja, az adott kistérség kereskedelmét, iparát, mezőgazdaságát szeretné fejleszteni, a helyi lakosok vásárlásait pedig a helyi érdekek mentén szabályozni. A bizalom pedig abban nyilvánul meg, hogy a „saját” pénzüket használják, melyben elméletileg jobban meg kell bízniuk, mint az állami pénzben, hiszen Putnam elmélete alapján csak így lehet a helyi gazdaságuk is életképesebb.

A pénz a bizalmon és a hiten alapszik minden körülmények között. Azért fogadjuk el az adott valutát, mert hiszünk az értékében, sőt, annak tartósságában is. A pénz nem más, mint az értékek eltárolhatóságának egy módja, mely áthidalja az eltérő időpontokat. Ez segít abban, hogy az emberek által nyáron összedolgozott pénzt Karácsonykor elkölthetik szeretteikre, vagy befektethetnek értékpapírokba, ingatlanokba. Putnam által említett bizalom ott válik jelentőssé, amikor fizetni szeretnénk a pénzünkkel. A boltban csak akkor fogadják el a pénzünket, ha nemcsak mi, de az eladók és azok főnökei is hisznek benne. Ugyanez igaz az utalványokra is, sőt, ott az utalványt kibocsátó vállalat vagy állam még szerződést is köt az elfogadóhely vezetőivel, hogy garantálják az utalvány mögött lévő értéket. Meg kell említeni ugyanakkor, hogy a PSZÁF tanulmány szerint a pénzhelyettesítők egyik kockázata a készpénzre válthatóság garanciája (Kun János: A pénzhelyettesítőkről, 2006). Lehet, hogy szerződést köt a vállalkozó és az utalvány kibocsátója, de még így is kockázatot hordoz magában minden egyes utalványos tranzakció. Amennyiben nagy összeget halmoz fel egy vállalkozó valamilyen alternatív fizetőeszköz formájában, akkor jelentős kockázatokat vállal magára mind a kibocsátó intézmény technikai biztonsága miatt, mind az intézmény működése miatt (Kun János: A pénzhelyettesítőkről, 2006).

1.3. Fizetőeszközök Magyarországon

Az alábbi táblázat az MNB tanulmányából származik és a magyarországi fizetőeszközöket kategorizálja. A mi tanulmányunk szempontjából az utolsó két oszlop tartalma a legrelevánsabb, melyek az alternatív fizetőeszközökről tájékoztatnak. A táblázat 2010 végi adatokat mutat, így a 2010. május 7-én kibocsátott Soproni Kékfrank (HVG, 2009) fizetőeszköz is képviselteti magát az a „helyi pénzek” 10 millió Forint körüli mennyiségében. Érdekes összehasonlítani ezt a mértéket azzal a ténnyel, hogy a vállalatok utalványai 150-200 milliárd forintos mennyiségében vannak jelen a magyar gazdaságban. Itt meg kell jegyeznünk egy fontos kategorizálási ténytet. A Soproni Kékfrank, mely dolgozatunk fókuszában áll, valójában nem pénz, hanem utalvány, ezért is kerülhetett az MNB táblázatában a „helyi pénzek” idézőjeles megnevezés alá.

Pénzkibocsátási joga csupán a Magyar Nemzeti Banknak van, vagyis állami monopóliumról beszélünk (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely). Az állami monopólium ezáltal egyedül rendelkezik azzal a joggal, hogy hivatalos és mindenki számára névértéken elfogadandó pénzt bocsáthat ki. A táblázat is utal rá, hogy az MNB által kibocsátott pénz milyen elfogadottsággal rendelkezik.

Fontos megemlíteni, hogy a névértéken való elfogadás kötelezettsége az, ami megkülönbözteti a pénzt a részvényektől (hiszen névértéken alul vagy felül is kereskedhetnek értékpapírokkal), valamint ez a kötelezettség az, ami biztosítja a Forintot birtoklók számára, hogy a

pénz, mellyel rendelkeznek, az fizetőeszközként használható Magyarország teljes területén. A törvényes fizetőeszköz tehát egy garancia arra, hogy elfogadtatható lesz bármelyik magyar üzletben vagy bármely magyar szolgáltatás megrendelésekor. A számlapénz oszlopból számunkra a legfontosabb érték a mennyiségével kapcsolatos. A 4417 milliárd forintos kereskedelmi banki pénz mennyisége szignifikánsan nagyobb az utalványok és „helyi pénzek” mennyiségéhez képest. Ez a tény – ami a későbbi érvelés folyamán is fontos lesz – mutatja meg, hogy a pénzt helyettesítő eszközök mennyire kisebb mértékben vannak jelen a magyar gazdaságban.

A pénzt helyettesítő eszközök Forintra való visszaváltásának díjkötelezettségéről a táblázat is említést tesz. Ez az egyik olyan tényező, mely növeli a „helyi pénzek” (pl. Kékfrank) kockázatát.

A pénz formája	Pénzek		Pénzt helyettesítő eszközök	
	Törvényes fizetőeszköz	Kereskedelmi banki pénz	Utalványok	„Helyi pénzek”
Kibocsátó	Magyar Nemzeti Bank	Kereskedelmi bankok, hitelintézetek	Vállalatok	Helyi közösségek, szövetkezetek
Megjelenési forma	Bankjegy és érme	Számlapénz, látra szóló számlaegyenleg	Tipikusan papír	Papír
Elfogadottság	A legszélesebb körben ismert és használt, az országon belül mindenki köteles névértéken elfogadni.	Az adott bankon belül használt, valamint garantált az azonnali bankon kívülre utalás, vagy a készpénzfelvétel névértéken történő biztosítása.	Csak az adott vállalat, illetve a vállalattal egyenként leszerződött elfogadó kereskedők.	Csak a közösség tagjai, a visszaváltás csak külön jutalék fejében történhet.
A többi pénzfajta vonatkozó át- vagy visszaválthatóság	Bármilyen másik pénzfajta vagy pénzügyi eszközre könnyen, külön jutalék nélkül átváltható.	Garantált az azonnali bankon kívülre utalás, vagy névértéken történő készpénzfelvétel lehetősége. (Ezt külön prudenciális felügyelet, felkészült banki likviditáskezelés, valamint a védelem utolsó vonalaként betétbiztosítás is garantálja.)	A visszaváltás vagy az átváltás más pénzre vagy pénzügyi eszközre jellemzően nem lehetséges.	Korlátozott vagy díjköteles a visszaváltása igazi pénzre (jellemzően csak jutalék fejében).
Mennyiség (összes kibocsátott mennyiség 2010 végén)	2464 milliárd Ft	4417 milliárd Ft	150-200 milliárd Ft	10 millió Ft körül (sajtóban megjelent nyilatkozatok szerint)

1.Ábra: A pénzek és egyes készpénzt helyettesítő eszközök főbb jellemzői Magyarországon

Forrás: Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely: A „helyi pénznek” nevezett utalványokról

1.4. A helyi pénzek működési alapelvei

A helyi pénzutalványok működésében akad néhány áthidalandó probléma, amelyek alapfeltételét jelentik a pénzek sikeres működésének. A fő kérdés, az, hogy mivel lehet rávenni a fogyasztókat és vállalatokat, hogy használják, sőt támogassák a pénzhelyettesítőket.

a) Schwundgeld - a járhatatlan út

A Kékfrank is a fogyasztás ösztönzését szolgálja (<http://www.kekfrank.hu>), ahogyan más helyi pénzek is hasonló célokkal jöttek létre (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely). Az apadó keresletben látják a problémák forrását a helyi pénzt kibocsátók (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely), de ez a vélemény már sokkal korábban megjelent a történelemben és a jóléti hatásukról is készültek már tanulmányok (Rösl, Gerhard, 2006).

A fogyasztás ösztönzésére a 19. században Silvio Gesell, német közgazdász talált ki egy megoldást. Szerinte a pénztartást meg kell adóztatni, hogy az emberek fogyasztani kezdjenek, és ne érje meg a pénzüket nem elkölteni (Mankiw, 2009). Erre az elméletre támaszkodik a Schwundgeld, más néven Umlaufgesichertes Geld, mely olyan pénzt jelent, aminek értéke csökken a felhalmozása során. Természetesen ez a pénz gyűjthetőségének, mind alapvető funkciójának mond ellent (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely), azonban Mankiw szerint Keynes is Gesell elméletéhez nyúlt vissza, amikor a „túltartalékolás” letörésére gondolt (Mankiw, 2009).

A Schwundgeld egy olyan „snowball system”, mely azt idézi elő, hogy az emberek folyamatosan meg akarnak válni a pénzüktől és a játék végén az veszít, akinél a pénz marad (Rösl, Gerhard, 2006). Egy modern Schwundgeld bevezetésének a keretfeltételeneken és a piaci szereplők elemzésén túl meg kell felelnie még egy kérdésre: mivel tudnák biztosítani az alternatív pénz áramlását (Thomas Schulze, 2009). Ha a Schwundgeld-típusú pénzek valóban „add tovább” játékba hajtják a piaci szereplőket, akkor egy megfelelő áramlási rendszer nélkül roppant kockázatos lenne bevezetni őket. A racionális piaci szereplők minden bizonnyal nem szeretnék olyan alternatív pénzt használni, melynek értéke a felhalmozás során csökken, miközben a törvényes fizetőeszközt akár államkötvényekben vagy kereskedelmi bankok betétjein kamatoztatni is lehet.

A Schwundgeld jóléti hatását a Bundesbank megbízásából készült tanulmány negatívnak tartja (Rösl, Gerhard, 2006), így a Schwundgeld bevezetése nem ajánlott, sőt, a Thomas Schulze által leírt feltételek kiépítése is igen nehéz lehet Magyarországon. Minden bizonnyal megbukna egy ilyen rendszer nálunk, ugyanis nehéz lenne az áramlást örökké biztosítani, sőt, hosszú távon a Schwundgeld-et használók is rosszul járnának (Rösl, Gerhard, 2006). A Schwundgeld célja, ami a fogyasztás növelése, azonban megoldható más eszközökkel is Mankiw szerint. A negatív jegybanki alapkamat képes lehet a fogyasztást növelni (jóllehet a hitelnyújtást előnytelenné teszi, ezáltal megszünteti a hitelfelvételi lehetőséget, ami ugyancsak káros hatású) (Mankiw, 2009).

A kérdés csupán az, ha mind a negatív jegybanki alapkamat is negatív hatással bír a jólétre (például kevesebb hitelt lehet felvenni, nem érdemes bankban tárolni a pénzünket), továbbá a Schwundgeld sem jelent valós megoldást, hiszen ugyancsak jólétsökkentő hatású (Rösl, Gerhard,

2006), akkor milyen megoldást lehetne alkalmazni? A nem Schwundgeld-típusú „helyi pénz” valóban megoldást jelent majd?

b) Árkedvezmény biztosítása

A sikeresebbnek tekinthető helyi pénzek inkább a kölcsönös kedvezmények elvén alapulnak. A megoldás lényege, hogy a pénzt elfogadó vállalatok néhány százalékos (jellemzően 0-10%) kedvezményt adnak a vásárlóiknak, ha a helyi pénzzel fizetnek. A vállalatok ettől azt várják, hogy többen vásároljanak tőlük, a kedvezmény hatására, a fogyasztók pedig szívesebben térnek be hozzájuk ugyanezért. Ez a módszer lényegében piaci ösztönző formájában próbálja az utalványok forgását biztosítani, így nem is csoda, hogy sokkal sikeresebb, mint más megoldások.

A jelenleg forgalomban lévő hazai helyi pénzutralványok is ezen a működési elven nyugszanak, így a Soproni Kékfrank is. A működés és a százalékos árkedvezmények összefüggésére még a későbbiekben kitérünk.

2. A helyi pénzek kereskedelmi vizsgálata

2.1. Világkereskedelem

A modern kapitalista gazdasági berendezkedés elengedhetetlenül magával hozta a világkereskedelemet olyan fokú kiterjedtségét, amelyben egy-egy áru akár a fél földet megkerülve, tucatnyi emberen és vállalkozáson keresztül jut el a végfelhasználóhoz. A globalizáció kiterjedése sok fogyasztóban alapvető bizalmatlanságot keltett a szinte követhetetlen termelési és szállítási folyamatokon áthaladt termékekkel szemben. Mivel a helyi pénzek ezt a bizalmatlanságot is igyekeznek kiaknázni, meg kell vizsgálnunk, hogy mi is szól a globalizálódó világkereskedelemtől, és mi alapján pártolhatóak a helyi kereskedelmet támogató intézkedések.

a) Komparatív előnyök

David Ricardo angol közgazdász 1817-ben alkotta meg a kereskedelem kialakulásának okait vizsgáló elméletét. A komparatív előnyök modelljének azóta számtalan finomított alakja létezik, azonban mindegyikben közös, hogy a kereskedelem kialakulását azzal magyarázzák, hogy egyes földrajzi területek bizonyos termékekben kisebb alternatívaköltséggel tudnak termelni, mint mások. Így érdemes minden területnek arra a néhány termékre specializálnia, amelyekben relatíve termelékenyebb.

Az elmélet kialakulásakor azonban a kereskedelem még gyerekcipőben járt, legalábbis a mai globális piacokhoz képest. Azon termékeknek a halmaza, amelyeknél a más régiókból, országokból való beszerzés egyáltalán felmerült, jóval szűkebb volt, mint napjainkban, ezért a kereskedelemmel járó jólétet csökkentő hatások (egyes szektorok munkanélkülisége, területi elszegényedés) szűkebbek voltak, mint manapság.

Bár tagadhatatlan, hogy a világkereskedelemnek köszönhetően jó néhány olyan terméket is fogyaszthatunk, amelyet helyben nem lehetne megtermelni, illetve gazdaságtalansága miatt roppant drágán juthatnánk csak hozzá, ez nem jelenti azt, hogy a globalizáció nem járt volna negatív hatásokkal is. Ezeknek a hatásoknak a mérséklése vagy csökkentése nem titkolt célja a közösségi pénzek kialakításának.

b) Helyi fogyasztás ösztönzése

Az alternatív fizetőeszközöket támogatók gondolatmenete a következő: a helyi pénzzel való fizetés „házon belül” tartja a fogyasztást, leggyakrabban a vásárló és a termék előállítója így ugyanannak a térségnek a lakója. Ezzel a helyi pénzek tulajdonképpen egy védőbástyát képeznek, amely a regionális gazdaságot hivatott megvédeni a nagyobb léptékű kereskedelmi vetélytársaktól. (Kennedy, 2006)

Bár az elmélet és a gondolatfelvetés első olvasásra logikusnak tűnik, mégis van vele kapcsolatban néhány alapvető megfontolandó kérdés:

1. Az alapvető szükségletek, elsődleges szolgáltatások fogyasztása alapvetően mindig is a szűken értelmezett lakókörnyezetben történik, így nincs igazi jelentősége, hogy helyi pénzzel lehet-e fizetni.
2. Kutatások igazolják, hogy a fogyasztók hasonló termékek között elsősorban az ár, másodsorban pedig a megszokás alapján döntenek (pl: márkahűség), csak utána jön a helyi termékek támogatása. Az alternatív fizetőeszközök kibocsátói erre a problémára azt a megoldást találták, hogy jelentős kedvezményekkel jár a helyi pénzzel való fizetés, így teszik versenyképessé a helyi árukat.
3. Bár tény, hogy a helyi kiskereskedőnél történő vásárlást támogatja a helyi pénz bevezetése, azt azonban semmi sem garantálja, hogy a kiskereskedő is a környékről szerezte be termékeit. Ugyanakkor lehet abban bízni, hogy a vállalkozó a hozzá befolyt helyi fizetőeszközt szeretné átváltás nélkül elkölteni (hiszen az átváltás költségekkel jár), így feltételezhető, hogy a beszállítói között is megjelennek nagy arányban a helyi üzletek, termelők.

A helybéli kereskedelem felpörgetése sok alternatív pénz létrehozásának célja, ezek közül a legsikeresebb a németországi Chiemgauer története. Christian Gelleri gimnáziumi közgazdaságtan tanár újszerű megközelítésben próbálta diákjait a pénzelmélet alapvetéseire megtanítani. A szokásos tankönyvi elméletek átadása helyett arra buzdította őket, hozzanak létre egy saját fizetőeszközt. Ez a fizetőeszköz lett a mára jelentős sikertörténetet befutott Chiemgauer.

A pénz az elmúlt nyolc évben folyamatosan forgalomban van, és ezalatt az elfogadók köre folyamatosan bővült. A diákkezdemenyezésben eleinte csak néhány kisvállalkozás vett részt, ahogy azonban az emberek megértették a mechanizmus lényegét, a pénz népszerűsége robbanásszerűen megnőtt. Mára forgási sebessége az Euroénak 2,5 szerese, és a Rosenheim-Traunstein régió bruttó termelésének 0,2%-a ebben a pénznemben bonyolódik.

Mi vonzza az embereket a Chiemgauer használatához? A válasz egyszerű, a németországi régiók önállóságtudata, valamint a gazdagabb területeken már meglévő fogyasztói tudatosság mind a helyi pénz mellett szól. A megkérdezett használók közül a legtöbben a helyi kisvállalkozások és non-profit intézmények támogatását emelték ki, mások arra hivatkoztak, hogy a Chiemgauer lehetővé teszi, hogy ismét helyi gyümölcsök-zöldségek kerüljenek az asztalukra. A környezettudatosság is nyilvánvalóan látszik, hiszen a helyi fogyasztással jelentősen lecsökken az akár kontinenseken is átívelő ellátási lánc szén-dioxid kibocsátása. (Gelleri, 2009)

c) Méretgazdaságosság, vagy helyi kultúra

A globalizálódó termelés másik nagy vívmánya a méretgazdaságosság egész bolygónkat átfogó kiaknázása. Ez röviden annyit jelent, hogy minden üzem igyekszik a termékeit olyan nagy szériában előállítani, hogy a fix költségei a lehető legtöbb termékre legyenek feloszthatóak, és olyan termékekre specializálódik, ahol ez kialakítható.

Nem nehéz belátni, hogy az ilyen termelési struktúra ahhoz vezet, hogy az olcsó és elterjedt termékek átlalában meglehetősen hasonlóak egymáshoz, kiveszik belőlük a helyi jelleg. A regionális fizetőeszközök erre is megoldást kívánnak nyújtani. Azzal, hogy korlátozzák a kereskedelmet, ismét lehetőséget adnak például a kistérség sajátos vállalkozásainak, művészeinek, hogy termékeikkel a piacon eredményesen szerepeljenek. (Kennedy, 2009)

Ha ilyen módon védettséget tud egy régió a még fejletlen, de nagy potenciállal rendelkező kisvállalkozásainak adni, azzal lehetősége nyílik később kilépnie akár a nemzeti, akár a világpiacra, ezzel új, sikeres lendületet adva a régió további fejlődésének.

2.2. A szomszéd elszegényítése?

A fentebbi problémák és megválaszolásuk szinte elengedhetetlenül felveti a kérdést, hogy ha ezek a kellemes gazdasági folyamatok mind fennállnak, akkor az vajon milyen hatással van azokra, akik nem részesülnek a helyi pénz előnyeiből? Közülük is elsősorban azoknak a helyzete érdekes, akik amúgy intenzív kereskedelemben állnak azzal a régióval, ahol az alternatív fizetőeszköz bevezetésre került.

A gazdaságelméletben jó néhány olyan módszer ismeretes, amellyel egy csoport azáltal javítja a saját helyzetét, hogy mások azzal jelentősen rosszul járnak. A helyi pénzek esetében is nyilvánvalóan látszik egy hasonló hatás. A fő érdekcsoporthoz, akik károsodhatnak egy helyi pénz bevezetésével:

1. Szomszéd területek termelői: Talán őket érinti a legrosszabbul a helyi pénzek bevezetése, mivel az ő árujuk versenyképessége csökken, ezzel akár ki is szorulhatnak az új pénzzel rendelkező piacról. Bár ez még elméleti szinten is csak egy szélsőséggént jelenik meg, mindenképpen felhívja a figyelmet arra, hogy az alternatív pénzek gyakran a globális verseny hatásait tompítva hatékonyságvesztéshez vezetnek.
2. Szomszéd területek munkavállalói: Az előző gondolatmenet alapján járhatnak rosszul mindazon munkavállalók, beszállítók és alvállalkozók, akik azért esnek el megbízásuktól, mert nem fogadhatják el az alternatív fizetőeszközöket.
3. Helyi nagyvállalkozások: Gyakran a helyi nagyvállalkozások is károsultjai lehetnek a helyi pénzeszközök bevezetésének, hiszen gazdasági kapcsolataik szerteágazósága nem teszi számukra lehetővé, hogy szervesen bekapcsolódjanak egy ilyen lokális szerveződésbe.

A fentebb említett káros hatások elméletileg mind léteznek, és fontos veszélyekre hívják fel a figyelmet, ugyanakkor statisztikai módszerekkel való mérésükre ezidáig kevés lehetőség adódott. A problémák megvizsgálása ezért különösen érdekes lehet a Soproni Kékfrank esetében.

2.3. Externáliák

A hatékonyságnövelés alapú gazdaságelméleti koncepciók általában nem fordítanak kellő figyelmet azokra a negatív externáliákra, amelyek a globalizálódó kereskedelemmel kapcsolatban jelentkeznek. Jelen elemzésünk céljából externáliáknak tekintjük az olyan hatásokat, amelyek olyan felek számára jelentkeznek, akik nem vesznek részt a tranzakcióban, és nincsenek beárazva.

A következőkben sorra vesszük a globalizálódó termeléssel kapcsolatos legjellemzőbb

negatív (tehát káros) externáliákat, illetve azt, hogy a helyi pénzek hogyan és mennyire tudják ellensúlyozni azokat:

1. A környezetre gyakorolt negatív hatások: Talán a legnyilvánvalóbb, mindenkinek eszébe ötlő példája a globalizáció negatív hatásainak az országokon, sőt néha földrészeken átnyúló ellátási láncok. A termékek szállítása olyan mértékű lett korunkban, hogy gyakran már az eredetmegjelölések sem tájékoztatnak hitelesen arról, hogy honnan is származik az adott termék, amit éppen fogyasztunk. Ésszerű elvárása lehet egy környezettudatos fogyasztónak, hogy lehetősége legyen olyan terméket vásárolni, amelyet a környezetében termeltek meg. Azért, hogy a helyben termelt áruk versenyképesebbek legyenek, és a környező vállalkozások is inkább ilyesmit használjanak fel alapanyagként, a helyi pénzek általában kedvezményes árat eredményeznek. Ezen gondolatmenet alapján tehát kijelenthető, hogy a helyi pénzek csökkenthetik a szállítási költségeket, illetve a környezetet terhelő káros anyag kibocsátást.
2. A globalizációval járó másik kellemetlen hatás az, hogy egyes vállalatcsoportok olyan hatalmasra duzzadhatnak, hogy az a piaci versenyt és az összetársadalmi jólétet egyaránt veszélyezteti. Könnyű belátni, hogy a legnagyobb méretgazdaságossággal termelő vállalatok elengedhetetlenül hatalmasak, és a világ minden részéről rendelkeznek fogyasztókkal. Az ilyen vállalatok piaci helyzete olyan erős, hogy gyakran emberségesnek sem nevezhető szerződéseket csikarhatnak ki beszállítóiktól, illetve néha még vállalati vásárlóiktól, munkavállalóiktól is. Bár ezen vállalatok gyakran valóban alacsonyan tudják tartani a termékeik árát, azonban ezt olyan intézkedések árán teszik meg, amelyeket a legtöbb fogyasztó elutasít. A helyi pénzek hatásos alternatíváját nyújthatják a multik befolyásának, hiszen az internacionális vállalatok általában nem válhatnak a pénzt elfogadók csoportjának tagjává, így a pénzt használók lehetőséget kapnak, hogy más üzletfelek után nézzenek.

3. Pénzelméleti kérdések

3.1. Potyautas magatartás

„Csináljunk hát másmilyen pénzt! Olyant, amelyet nem a politikai és gazdasági hatalom csúcsán levők hoznak létre és ellenőriznek, hanem mi mindannyian.”

/Kaláka Kör küldetése/

(forrás: <http://www.etk.hu/talentum/kalaka.htm/>)

Jogosan vetődik fel a kérdés, hogy a helyi fizetőeszközök, ha élénkítik a helyi gazdaságot, akkor hogyan hatnak az ország többi részére? Valóban elég elfogadnunk Hayek, Putnam és Fukuyama elméleteit arról, hogy a civil társadalom képes magát megvédeni az államhatalommal szemben és ez így helyén is való?

A helyi érdekek ha felülírják az államszintű érdekeket, akkor sérül a közösségi elv. A XXI. század a globális együttműködés irányába mutat, ezt lehet felfedezni az Európai Unió alapelvei között is, ezért nem zárják ki a görögöket az Unióból, ezért létezik az ENSZ is, hiszen össze kell hangolnia az országoknak a politikáját, ha békében szeretnének élni. Éppen ezért érdekes jelenség a helyi közösség összefogása a saját belső piacuk erősítésének érdekében, hiszen ezzel feltételezhetővé válik egyfajta potyautas magatartás. De Gaulle 1963-ban megvétózta a britek csatlakozását az Európai Gazdasági Közösséghez, ugyanis ő nem tartotta elég együttműködésre hajlónak a briteket. A birodalmi érdekek érvényesítésétől félt de Gaulle, vagyis elképzelése szerint a britek az EGK-ból is csak saját hasznukat húznák ki, miközben elárasztják Európa piacait a Brit Nemzetközösség olcsó termékeivel. Ez a példa jól illeszkedik a helyi pénzek modelljéhez, ugyanis a helyi közösségek úgy tagjai a saját országuknak, hogy ők maguk értékesítenek kifelé is (az ország többi piacára), de belső piacukat erősen védik a külső hatásoktól.

Az alternatív fizetőeszközöket támogató személyek megkérdőjelezik az állam vezetőinek, monetáris politikáját alkotó emberek munkáját, ezáltal lebecsülik a Jegybank szerepét is. Jóllehet a helyiek közötti bizalomra építik az új pénzüket, de a kormányban és a Jegybankban nem hajlandóak hinni. Ez az elszeparálódás nem veszi figyelembe más térségek igényeit, összességében pedig az ország egészének igényeit.

A helyi pénz elterjedtségének is létezik egy határa. Ezen a határon túl pedig létezhetnek olyan vállalkozások, melyek keresletük egy részét elveszíthetik, ha ők nem válnak, vagy nem válhatnak elfogadóvá, ugyanis egykori megrendelőik elhagyhatják őket. Így a helyi pénzek egy paradox tulajdonságát figyelhetjük meg. Ugyan helyi pénznek nevezik őket, de valójában a

kistérség számára beszállító, ugyanakkor ezen kívüli telephellyel rendelkezőknek is megéri csatlakozni a helyi fizetőrendszerhez.

„Támogatjuk a szövetséget az alapszabályban meghatározott bővítését annak érdekében, hogy a kékfrank utalvány használóinak köre a vonatkozó jogszabályok betartásával folyamatosan bővíthessen.” /Vállalkozói tagfelvételi kérelem/

Az idézet a Kékfrank elfogadására és az azzal való fizetésteljesítésre utaló szerződésből lett kimásolva. A Soproni Kékfrank célja ezek szerint a terjeszkedés, de ez nem feltétlen jelenti újabb helyi vállalkozók bevonását, hanem igaz lehet a távoli vidékek vállalkozóira is. Ezt jól szemlélteti a lentebb mellékelt térkép is, mely a Soproni Kékfrank elfogadóhelyeinek elterjedtségét ábrázolja.

2.Ábra: A kékfrank elterjedtsége Magyarországon

Forrás: <http://www.kekfrank.hu/elfogadok2.php>

A helyi érdekek tehát kapcsolódnak távoli vidékek vállalkozóihoz is, ami csakugyan azt támasztja alá, hogy még egy, a helyiek bizalmára építő rendszer is rákényszerül a messzi városok vállalkozóival az üzletkötésre. Itt vetődik fel a kérdés, hogy mire alapozzák azt a hitet és bizalmat, amit a pénz használhatóságának alapjának tekintünk és a dolgozat elején is leírtunk.

3.2. Tranzakciós költségek és papírpénz

Ahogy a Schwundgeld esetében már leírtuk, a fogyasztás ösztönzését előidézni kívánó

pénz hogyan hat a jólétre, úgy szeretnénk feltárni a „helyi pénzek” jóléti hatásait is.

A „helyi pénzek” egyik legfontosabb tulajdonsága, hogy csupán papírpénz formájában léteznek, ahogyan az MNB „A pénzek és egyes készpénzt helyettesítő eszközök főbb jellemzői Magyarországon” című táblázata is mutatja (a dolgozat 1.2. pontjában). Ez a tulajdonságuk azonban további kérdéseket vet fel. A banki átutalások és a készpénzes fizetések adott fix költségekkel járnak (melyek származhatnak például a pénztárgépek használatából, a banki ügyintéзések és a szerződéskötések díjából, de más eredőjük is lehet), ami azt jelenti, hogy a fogyasztók keresik az „olcsóbb” fizetési módokat.

Látszólag a készpénzes fizetésnek van a legalacsonyabb tranzakciós költsége, de az MNB kutatásából kiderült, hogy hosszú távon az össztársadalmi jólétet pontosan az elektronikus fizetés jelenti (Dr. Turján Anikó et al, 2011).

Az MNB tanulmánya szerint az alábbi módon kell figyelembe venni a társadalmi jólétre gyakorolt pozitív hatást: *„Társadalmi hatékonyságjavulás akkor érhető el, ha a költség-növekedés kisebb lesz annál a fizetési módnál, aminek a használata nő, mint a költségcsökkenés annál a fizetési módnál, aminek a használata csökken”* (Dr. Turján Anikó et al, 2011).

A helyi pénzek a céljaik valóra váltásának érdekében készpénz formájában léteznek, ugyanis így képesek a legegyszerűbben áramlani (mennyivel nehezebb is lenne, ha online banking rendszert kellene fenntartaniuk a helyi pénz kibocsátóknak). Ezáltal azt érik el, hogy támogatják azt a készpénzes rendszert, melyet valójában fel kellene számolni, már csak a rejtett gazdaság leépítése miatt is (Dr. Turján Anikó et al, 2011).

4.A helyi pénzek bevezetése

4.1. Motivációk

A helyi pénzekről azt feltételezhetjük – a már korábban leírtak alapján –, hogy a globalizációban nem bízó, csupán a saját, szűkebb pátriáját tisztelő személyek és vállalkozók összefogásának eredménye. Célja pedig a helyi munkanélküliség megszüntetése és az infláció okozta veszteségek elkerülése az új és független fizetőeszköz által.

A megfogalmazott célok nem véletlenek, hiszen valamilyen látványos probléma az eredőjük. Ahhoz hogy megértsük a helyi pénzek bevezetésének célját, először fel kell tárnunk a teremtésük valódi okait, vagyis milyen társadalmi, gazdasági változások idézik elő azt az állapotot, melyben egyes emberek úgy vélik, hogy el kell szakadni az adott ország központi bankjának hivatalos fizetőeszközétől.

Az egyik oka a bevezetésnek a pénzügyi közvetítőrendszerek felé táplált bizalom elvesztése (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely: A „helyi pénznek” nevezett utalványokról). Ez pontosan azt jelenti, hogy a kistérség speciális igényeit és körülményeit nem veszik figyelembe a bankok hitelnyújtáskor. *A hagyományos pénzügyi rendszer a globális gazdaság érdekeit képviseli, elsősorban azt szolgálja ki, amely szemben áll a helyi gazdaságok érdekeivel, ezért szükség van egy saját pénzrendszerre* (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely: A „helyi pénznek” nevezett utalványokról).

További probléma lehet az is, amennyiben kevés a pénz forog a helyi gazdaságban (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely), ezáltal az emberek nem tudják a fogyasztásukat teljes mértékben fedezni. Az országos, hivatalos fizetőeszközre az állam kamatot ígér, erre a kereskedelmi bankok is reagálnak, szintén kamatot ígérnek, sőt, még többet is, hogy inkább hozzájuk vigyék el a beruházásra szánt pénzüket a lakosok. *A kamat a felhalmozást támogatja, és ezáltal visszafogja a gazdaság növekedését* (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely). A nem fogyasztásra szánt pénzmennyiség, befektetés formájában elvándorol a kistérségek felől. Amit helyben elköltöttek volna ruházkodásra, élelmiszerre a kisboltokban, az a pénz a kereskedelmi bankokon keresztül átáramlik a befektetési alapokba, így végül Dél-amerikai, Kis-ázsiai, Kelet-ázsiai alapokat táplálnak pénzzel a magyar lakosok. A helyi pénz képes lehet feloldani ezt a problémát azáltal, hogy a kibocsátói nem ígérnek semmilyen kamatot rá, továbbá nem lehet bankokban sem elhelyezni, csupán a fogyasztásra használni. Ez élénkítheti a gazdaságot.

Az MNB tanulmánya kiemeli továbbá azt is, hogy a helyi pénzek kibocsátói a munkanélküliség eredőjét is a globalizációban keresik, hiszen a helyi vállalkozók keresletét a

távolabbi vidékek olcsóbb termékei elszívhatják, ezáltal előidézve a helyi munkahelyek megszűnését (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely). Természetesen az utalványrendszer, mely kijelölt elfogadóhelyeken használható csak fel, rákényszerítheti a lakosokat a kistérség termékeinek fogyasztására, mely elméletben képes lehet a munkanélküliség megakadályozására.

Ezeket a felsorolt eredőket azonban nem tekinthetjük ma már elfogadottnak, ugyanis tudományos háttérük mára leomlott és a modern közgazdaság más szemszögből látja ezeket a problémákat (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely).

A pénzhiány például nem állhat elő a modern hitelpénzrendszerben (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely), ezáltal nem beszélhetünk arról sem, hogy egyes térségekben nincs elegendő pénz. Az MNB-s tanulmány megemlíti a bizalom hiányából adódó pénzhiányt, mely recesszió idején valóban okozhat olyan helyzetet, melyben a gazdasági szereplők nem jutnak hitelhez (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely). Azonban ezen az állapoton se a helyi pénz, se bármilyen más, alternatív fizetőeszköz bevezetése nem tud segíteni (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely).

A másik érv amellet, hogy a helyi pénzek miért nem jelenthetnek megoldást, az az, hogy a papíralapú fizetőeszközök jelentősége lényegesen kisebb, mint a kereskedelmi számlákon átfolyó pénzmennyiségé (Helmeczi István Nándor–Kóczán Gergely).

4.2. Egy korábbi magyar példa

Magyarországon a rendszerváltást követően az első alternatív megoldás a zöld mozgalomból származott. Ez egybecseng a Hayek által megfogalmazott elmélettel, hogy a civil társadalom képes a megfelelő eszközöket igénybe venni, hogy a saját jogait és tulajdonát védje a hatalommal szemben. Az 1990-es években Magyarországon a neoliberais szemlélet lett úrrá, hol a leváltott kommunista rendszer után nemcsak a munkanélküliség emelkedése jelentett problémát, de a társadalmi szolidaritás csökkenése is súlyosbította a helyzetet. A régi időkre jellemző bizalom eltűnt a globalizálódó világban, ráadásul a kommunizmus zárt világának hirtelen lehullása sokkolta az embereket, főleg a vidéken. Ez vezetett oda, hogy Szolnokon megalapították az első kaláka kört, melyet sok más, vidéken szerveződő kör követett. Ezek olyan körök, melyekben a tagok felsorolják, hogy milyen jóságokra lenne szükségük, majd ezeket az igényeiket belső hírlevélben teszik közzé. A tagok egymással alkut kötnek, ha találkoznak az igényeik és természetesen csak helyi pénzben fizetik ki egymást. Különösen elterjedt a Tálentum és a Zöld Dollár használata.

A kaláka körök a LETS rendszerben működnek, ami azt jelenti, hogy minden egyes tag ismeri a másik egyenlegét, nincsenek kamatok, hiszen azt a kizsákmányolás eszközének tekintik,

továbbá tagdíjat kell fizetni a kör számára, de nem kötelező a kereskedniük egymással. A LETS rendszerek nem teszik kötelezővé az állam által kibocsátott pénz használatát, éppen ezért lehetséges az alternatív fizetőeszközöket alkalmazni.

A 90-es évek magyar alternatív fizetőeszközeinek megjelenése tehát szorosan kapcsolódik a rendszerváltás utáni társadalmi átalakuláshoz, munkanélküliséghez és bizonytalansághoz. A LETS megoldás alkalmazása vidéken egy biztos rendszert kínált a tagok számára, ami egyben közösség is és tökéletesen átlátható mindenki számára. A LETS azonban tagdíjat szed, hírleveleket küldözget, ezáltal igen korlátozott és lassú kereskedést alakít ki. Ezzel szemben a LETS-en kívül alkalmazott alternatív fizetőeszközökkel való fizetés is kialakítható, amennyiben az emberek képesek lemondani a LETS átláthatóságáról és nagyobb az igényük az egyszerű kereskedelemre, mint a tagokkal való ismerkedésre és alkudozásra. Így válhat népszerű fizetőeszközzé a Soproni Kékfrank, melynek használata nem követeli meg a LETS-ben megismert szabályokat.

5. Sopron környékének gazdasági vizsgálata

A Soproni Kékfrank, mint Magyarország első igazán sikeres helyi pénze nem vizsgálható Sopron gazdasági környezetének vizsgálata nélkül. Számtalan németországi példa is mutatja, hogy a helyi pénzek eredményessége, és a régió berendezkedése között egyértelmű kapcsolat van. A legfontosabb szempontok, amelyeknek az elemzése elengedhetetlen, a földrajzi környezet, a gazdasági berendezkedés, a vállalkozások vizsgálata.

5.1. Elhelyezkedés, földrajz

Sopron hazán nagyvárosai közül egyedülálló földrajzi helyzettel rendelkezik. A város ugyanis az osztrák határ mentén helyezkedik el, a kistérség területe legalább annyira szervesen kapcsolódik Ausztriához, mint Magyarországhoz. Kimondható, hogy Sopron az Európai Unióhoz történő csatlakozás egyik legnagyobb magyar nyertese, korábban az országhatár jelentősen megnehezítette a körzetével folytatott kereskedelmét, ám ez mára a múlté. Az Unió kiemelt projektként kezeli a határ menti területek fejlesztését, méghozzá úgy, hogy ezek legyenek a gazdasági integráció kiemelt területei, összekapcsolják az országokat.

A soproni kistérség és sopron környékének gazdaságát jelentősen meghatározza, hogy a város egyaránt tartozik Bécs és Budapest vonázkörzetébe, hiszen az orszáktól fővárostól csupán 60km-re, Magyarország központjától pedig 220 km-re fekszik. Saját vonázkörzete szintén megosztott a két ország között, kereskedelmi kapcsolatai, közlekedése, turizmusa mind erősen függenek a két országtól. Népségében is megmutatkozik ez a kettősség, a város lakosságának mintegy 10%-a német nyelvűnek vallja magát.

A területi kettősség az EU csatlakozással megszűnni látszott ugyan, azonban a különböző pénzek (Ft, Euro) használatából adódó nehézségek, átváltási problémák a mai napig megmaradtak. A Soproni Kékfrank összefogásának nem titkolt célja, hogy Sopron kettős gazdasági helyzetére megoldást kínáljon.

A különböző népcsoportok problémájára reagálva a soproni kékfrank országhatároktól függetlenül, az együtt élő nemzedékek kereskedelmi, gazdasági kapcsolataira helyezi a hangsúlyt. Ezért is lehetséges, hogy már magukon a bankjegyeken is három nyelven (magyar, német és horvát) jelenik meg minden fontosabb adat, a címleteket díszítő képek, személyek egyaránt a három nemzet fontos képviselői, ez lehetővé teszi, hogy a kezdeményezést minden nemzet a magáénak érezhesse.

Az összefogási, határokon átívelő szándékot remekül kifejezi a Kékrankot alapító szövetség nyilatkozata: „Mivel mi, alapítók, Sopronban, az I. világháborút követően kijelölt oszták-magyar határ mellett élünk és látjuk, hogy az íróasztalon meghúzott határ nem szabta szét teljesen a valamikor összetartozó térséget, a mi közös szülőföldünket, gondolkodásunk nem áll meg a politikai határoknál. És azoké az ausztriai állampolgároké sem, akik tagjainkká váltak. Mert hisszük és valljuk, hogy a Kárpát-medence ezen észak-nyugati csücskét az itt élő három nemzet, a magyar, a német és a horvát együtt tette széppé, élhetővé, azzá, amit ma ismerünk.”

5.2. Gazdasági helyzet

A történelmi Sopron vármegye keleti területei, amelyek ma is hazánkhoz tartoznak, sokkal inkább mezőgazdasági berendezkedésűek voltak, a mai Ausztriához tartozó települések rendelkeztek számottevő iparral. Így a mai Sopron-Fertődi kistérség elsősorban mezőgazdasági, illetve szolgáltató jellegű. A terület elsődleges mezőgazdasági terméke történelmileg a cukorrépa, valamint a soproni borok voltak, ugyanakkor ma már nem elhanyagolható a környezettudatos, igényes állat és növénytermesztés, biogazdálkodás sem, amelynek elsődleges felvevőpiacai a határon túli Bécs és Bécsújhely, illetve kisebb részben Budapest. (Egyed, 2009)

A Fertő-tó, mint a terület legjelentősebb turisztikai vonzereje sok hazai és külföldi vendéget vonz, ám a tó látogatóbarátabb, kiépített partszakaszai a magyar határon kívül esnek. A biciklis turizmust, illetve a Nemzeti Parkot bemutató programok azonban jelentős idegenforgalmat biztosítanak, ehhez kapcsolódik még a Sopron város kulturális, történelmi vonzereje, a hozzá kapcsolódó borturizmus és konferenciaturizmus.

Éppen ez a szolgáltatói és kistermelői berendezkedés az, amelyik jó alapot nyújt a Kékfrank utalvány térnyerésének. A kisvállalkozások ugyanis sokkal erősebben kapcsolódnak kistérségi, környezeti érdekekhez, hiszen termelőkapacitásuk korlátozott, illetve az ellátási láncuk is csupán egy kisebb területre vonatkozik, beszállítóik, vevőik is valószínűleg mind a szerveződés részesei, így a Kékfrank elfogadása nem csak hogy megoldott, de kedvező is. (Egyed, 2009)

6. A Kékfrank működésének alapelvei

A Soproni Kékfrank pénzhelyettesítő utalványt hazánkban Perkovácz Tamás vezetésével a HA-MI ÖSSZEFOGUNK európai szövetkezet bocsátotta ki. A szövetkezet célja a soproni térség gazdasági felemelkedésének támogatása, így nem csupán Magyarországra, hanem a határon túli területek felé is nyit a kezdeményezés. (HA-MI, 2009)

A kezdeményezés céljai a következők:

- ✦ Segíteni a helyi vállalkozásokat
- ✦ Biztonságos, fedezettel rendelkező csereeszköz kibocsátása
- ✦ Magasabb szintű helyi kapacitáskihasználás
- ✦ Helyi szinten több termék és áru cseréje

A kezdeményezés lényege tehát, hogy a szövetség egy helyi pénzt bocsát ki, amelyik azonban biztos fedezettel rendelkezik (Forint betét), ez növeli a gazdasági szereplők szemében az elfogadottságát. A pénz ugyanakkor nem kamatozik, és értéke sem hullámszik, így a birtokosának nem érdemes tartálékolnia abban a reményben, hogy később majd többet fog érni, ezzel elő tudja segíteni a helyi fogyasztás ösztönzését (Tóth Balázs István).

A forgási sebesség növelésének érdekében a vállalkozások dönthetnek úgy, hogy kedvezményeket adnak a Kékfrankkal fizetőknek, ez ugyanakkor nem feltétele a csatlakozásnak, ám a legtöbben mégis a kedvezmények mellett döntenek, hiszen ezzel tudják eredményesen növelni üzletük forgalmát.

7. A Magyar Nemzeti Bank álláspontja a Soproni Kékfrank és egyéb helyi pénzek kapcsán

Dolgozatunk megírásakor Helmeczi István, a Magyar Nemzeti Bank szakértője, a helyi pénzekkel kapcsolatos tanulmányok társszerzője nyújtott segítséget az MNB álláspontjának értelmezésében, illetve a helyi pénzzel kapcsolatos néhány praktikus veszélyre is felhívta a figyelmet.

7.1. Lakossági bizalom - a fedezet hiánya

A helyi pénzek elsődleges célcsoportjának, felhasználójának a helyi vállalkozások mellett mindenképpen a lakosság tekinthető. A lakosság, amely akár lokálpatriotizmusból, akár az árkedvezmények miatt, de a helyi pénzutralványt elkezdni használni, anélkül, hogy a kezdeményezésnek, a pénz kibocsátójának bármennyire is utánanézne. Közgazdasági, pénzügyi előismeretekkel a legtöbb ilyen átlag felhasználó nem rendelkezik, így felfogásuk a pénzutralványokról általában eléggé egyszerű.

„Helyi pénz” - ez a szakmai megnevezés, illetve a maguk a címletek is minden szempontból igyekeznek a lehető leginkább pénznek tűnni. A Soproni Kékfrank Sopron város nagy embereinek képeivel van díszítve, rajta van a névérték megjelölése, első ránézésre gyakorlatilag semmiben nem különbözik a klasszikus pénzeiktől. Ha mélyebben belegondolunk, akkor azonban már szinte semmiben nem hasonlít például a Forintra.

A helyi pénzek ugyanis utalványok, nem pedig pénzek. Ez a megkülönböztetés nem csupán a szavak szintjén fontos, ebből fakad ugyanis a Kékfrank, illetve a Forint közötti alapvető különbség. A Forint mögött a Magyar Nemzeti Bank (illetve rajta keresztül a Magyar Állam), mint kibocsátó áll, amely értékét biztosítja, illetve akár cseréjéről, kivonásáról gondoskodik. Emellett pénzügyi szakértők munkája és hozzáértése biztosítja azt, hogy a Forint a pénzpiacokon megfelelően szerepelhessen. A Kékfrank mögött semmilyen ehhez hasonló rendszer nem áll, a HAMMI ÖSSZEFOGUNK Szövetkezet gondoskodott ugyan a kezdeményezéshez szükséges törzstőke befizetéséről, illetve a bevezetéssel járó költségeket is a szövetkezet állja, azonban ezen túlmenően az utalvány mögött nem áll állami hatalom, illetve biztosítékok sincsenek. Így a pénz esetleges visszaváltása korántsem garantált.

Ezzel kapcsolatban érthető meg igazán az MNB álláspontja, amelyet a kibocsátott tanulmányokban, véleményekben képviselt. A Nemzeti Bank célja ugyanis nem az, hogy

eltántorítsa a helyi kezdeményezőket attól, hogy saját szándékaikat, a helyi gazdaság felerősítését a „helyi pénzek” segítségével elérjék, csupán annyi, hogy a pénz és utalvány közötti különbséget az átlagos felhasználó számára is világossá tegyék. Ezzel kapcsolatban merül fel a második nehézség, amely a Soproni Kékfrank kezdeményezés megbízhatóságát kétségbe vonja.

7.2. Hitelesség kölcsönzése

A helyi pénzek kibocsátói, a civil szövetségek, amelyek a régiók felemelkedésének lehetőségét ebben az eszközben látják, gyakran szembesülnek az előző pontban felvázolt nehézséggel. Ugyanis egy utalvány korántsem lenne olyan széles körben elfogadott, hogy a kezdeményezés működhessen, így valahonnan „megbízható” látszatot kell kölcsönözni neki.

Ennek elterjedt megoldása, hogy a pénz formájában a lehető leginkább emlékeztessen az ország fizetőeszközére. A Kékfrank kezdeményezés szervezői ezt úgy érték el, hogy a Nemzeti Pénzverdét bízták meg a bankjegyek nyomtatásával, ezzel a lehető leghitelesebb forrást társították utalványukkal. Bár a Nemzeti Pénzverde saját pénznyomtatási szakértelmét valószínűleg belefektette a Kékfrankosba is, ez mégsem teszi semmivel sem megbízhatóbbá a használatát.

Itt merül fel egy praktikus megfontolás is. A nemzeti fizetőeszközöket, így a Forintot is roppant időtálló, és erős papírra nyomtatják, hogy a lehető legkevesebb sérülés, szakadás merüljön fel, illetve a speciális papírral próbálják elejét venni a hamisításnak is. A Soproni Kékfrankot is erősebb papírra nyomtatták, ugyanakkor az még mindig messze elmarad a Forint alapanyagától.

A másik forrás ahonnan a helyi kezdeményezések külföldön, és Magyarországon egyaránt hitelt próbálnak meríteni, az a helyi hatóságok, így a nemzeti bankok megnyilvánulásai. Hazánkban is kikérték a helyi pénzek kibocsátása előtt az MNB véleményét. A vélemény nem volt elmarasztaló, ugyanakkor nem is lehetne az, hiszen a Magyar Nemzeti Banknak nem feladata, hogy az utalványokat vizsgálja. Sőt, nincs a magyar jogrendben olyan szerv, amely az utalványok kibocsátásáról érdemi véleményt fogalmazhatna meg, a kérdés jórészt szabályozatlan ugyanis. A helyi pénzekkel kapcsolatos sajtó legtöbbször közölte azt a tényt, hogy a Magyar Nemzeti Bank nem talált problémát a helyi pénzek körül, ami azonban önmagában megtévesztő lehet, hiszen azt sem jelenti, hogy mindent rendben talált vele, vagy hogy használatát támogatná. Egyszerűen nem esik véleményezési jogkörébe.

7.3. A Soproni Kékfrak várható problémái

A Soproni Kékfrank kibocsátói az elkövetkező időkban valószínűleg néhány meglehetősen kritikus problémával kell, hogy szembenézzenek. A szabályrendszer, amit megalkottak a szövetkezeti tagsággal, illetve a Kékfrank használatával kapcsolatban, megnehezíti a kezdeményezésben való részvételt, illetve lassítja is a csatlakozási folyamatokat.

Az első probléma az, hogy a kezdeményezéshez nem lehet automatikusan, pusztán a megfelelő mennyiségű Kékfrank kiváltásával csatlakozni, hanem adminisztrációs lépcsőkön keresztül, a csak havonta ülésező Kékfrank Igazgatótanács jóváhagyásával lehet tagságot nyerni, a helyi pénz vállalkozó használata csak ezután lehetséges. Nem nehéz belátni, hogy ezek a lépcsők inkább elbátortalanítóan hatnak a csatlakozási kedvre, illetve meglassítják a kezdeményezés lendületét, anélkül, hogy valódi biztonságot jelentenének. Nem valószínű ugyanis, hogy az olyan vállalkozások, amelyek csatlakoznának a kezdeményezéshez, pont ez által az ellenőrzési procedura által bizonyítani tudnák elkötelezettségüket, illetve maga a Szövetség sem tud ezáltal hitelesebb képet alkotni tagjairól.

A másik probléma, amit korábban elméleti szinten már körüljártunk, két részből tevődik össze. A helyi pénzek történeténél már említettük, hogy a korábbi sikereik annak voltak köszönhetőek, hogy a rövid távon a gazdaságban lévő pénzhiányt tudták áthidalni, ezzel új lendületet adva a fogyasztásnak. Arra is kitértünk, hogy ez egy fejlett piacgazdaságban, a bankszámlapénzek és a pénzteremtés korában már aligha lehet a siker kulcsa. Emellett a Kékfrank a helyi pénzeknek azon csoportjába tartozik, amely forgalmát próbálja árkedvezményekkel növelni. Ezt a megoldást elemezve megállapíthattuk, hogy aligha fog valódi forgalomnövekedést hozni az elfogadóhelyeknek, mivel az emberek általános fogyasztási szokásaikat alig befolyásolják a Kékfrankhoz hasonló kezdeményezések. Hazai sajátosság ugyanakkor, hogy a fogyasztók roppant árérzékenyek, szinte minden más szempont felett az ár alapján döntenek. Így akár sikeres is lehetne az árkedvezmények biztosítása, azonban valószínűleg semmivel sem praktikusabb, mint ha éppen a szokásos üzletmenet tenne akcióssá néhány terméket. Hosszú távon feltételezhető, hogy egyszerűen kevesebb pénz marad így a vállalkozásoknál, és ezzel tulajdonképpen rosszul járnak a Kékfrank elfogadásával. A következő pontokban láthatjuk, hogy az általunk megkérdezett vállalkozások nem ezt tapasztalták.

8. A Kékfrank kezdeményezés lehetséges kudarca

A Kékfrank kezdeményezés gazdasági környezetével kapcsolatban is felmerül néhány probléma. A honlapon közzétett adatok szerint ugyanis a kezdeményezés nem nevezhető igazán sikeresnek. A mérleg és eredménykimutatások alapján a Szövetkezet veszteséget termel, így a Kékfrank pótlólagos tőkét igényel. A megoldást a kezdeményezők valószínűleg valamilyen nagyszabású kampányban látják, amellyel új tagokat tudnak megszólítani, illetve a helyi pénz lakossági elfogadottságát is növelhetik. A valóságban azonban ez a megmozdulás könnyen ellentétes eredményeket is hozhat.

Ha ugyanis a Kékfrank kezdeményezés túlköltekezik a kampány során, illetve a Szövetkezet veszteségességét már nem tudják tovább finanszírozni, akkor könnyen megtörténhet, hogy a Szövetkezetet fel kell számolni, ám ilyenkor a forgalomban lévő Kékfrank utalványok visszaváltása, a résztvevők kártalanítása korántsem garantált.

A Magyar Nemzeti Bank ennek elkerülése végett próbált a lakosságnak tanulmányaiban a helyi pénzek veszélyeiről tájékoztatást nyújtani. Annak érdekében, hogy a fent vázolt kudarc ne valósuljon meg, illetve hogy a Soproni Kékfrankhoz hasonló kezdeményezések jogi háttere biztosított legyen, az MNB a Nemzetgazdasági Minisztérium felé javaslattal állt elő.

A javaslat az utalványok kérdését tisztázná, jogi mivoltukat rendezné. Első lényeges eleme, hogy a Kékfrank és más utalványok fedezetét kötelezően biztos eszközökben kellene tartani (ez védené a felhasználókat az utalvány esetleges elértéktelenedése ellen), másrészt pedig fel kellene tüntetni a helyi pénzekben is, hogy azok utalványok (így biztosítva, nehogy az utca embere teljes értékű pénznek tekintse). A javaslat elbírálása még nem történt meg, ugyanakkor elfogadása esetén várhatóan kijelölné a jogi kötelezettségeit a helyi pénzek kibocsátóinak.

9. A Soproni Kékfrank felhasználók véleménye

Dolgozatunkban eddig vázoltuk a helyi pénzekkel kapcsolatos közgazdasági megfontolásokat, illetve vázoltuk a Magyar Nemzeti Bank álláspontját. Az eddig kialakult kép azonban még nem mutat be mindent a kezdeményezésről. Fontos figyelembe vennünk az emberi tényezőt, illetve azt a lelkesedést is, ami a Soproni Kékfrank lehetséges sikere mögött áll. Mivel a Kékfrankot kibocsátó HA-MI ÖSSZEFOGUNK Európai Szövetkezet megkeresésünkre nem reagált, így megpróbáltuk kérdőíves úton közvetlenül a felhasználó vállalkozásokat megkérdezni. Mivel kérdéseinkre összesen csupán 12 vállalkozás válaszolt, így a mintánk sajnos nem tekinthető reprezentatívnak, ugyanakkor néhány érdekes összefüggésre így is felhívja a figyelmet.

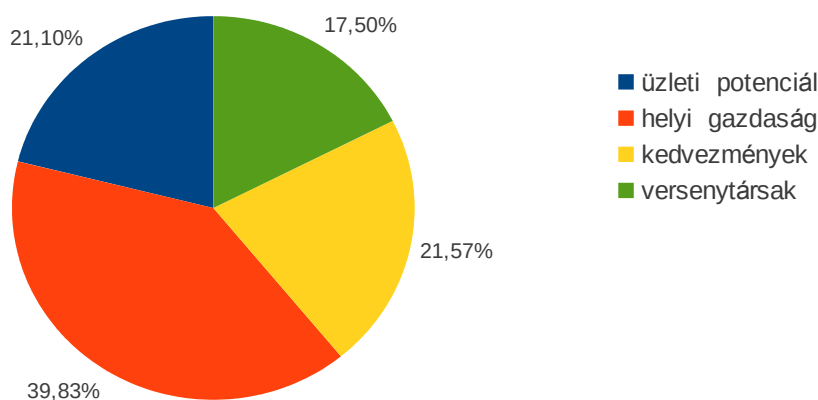
9.1. A csatlakozás okai

A válaszadókat elsőként a csatlakozásuk okairól kérdeztük. Egytől ötös skálán értékelhették a következő szempontokat: üzleti potenciál, helyi gazdaság támogatása, kedvezmények lehetősége illetve a versenytársak nyomása. A következő táblázat mutatja, hogy a válaszadók átlagosan mennyire tartották fontosnak ezeket

a szempontokat:

Szempont	Értékelés
üzleti potenciál	2,5
helyi gazdaság	4,3
kedvezmények	2,5
versenytársak	1,8

Mivel a táblázat nem független a saját attitűdtől, a következő diagram többet is elárul a csatlakozók hozzáállásáról (itt minden szavazó összesen 1 egésznnyit osztott szét a szempontok között):

3.Ábra: A Kékfrank bevezetésének motivációi

Az adatsor érdekessége, hogy legfontosabb szempontként egyértelműen a helyi gazdaság támogatását emelték ki a válaszadók. Ez nyilvánvalóan egy nemes szempont, amire Sopron és környéke még globalizálódó világunkban is nagy hangsúlyt fektet. Azonban felmerül, hogy valóban a helyi pénzek a legideálisabb eszközei ennek a célkitűzésnek. Ugyanis az, hogy például egy helyi vállalkozás amelyik elfogad Kékfrankot tényleg helyi árut kínál, már nem feltétlenül igaz.

A másik két fontosnak értékelt szempont összefügg. Az üzleti potenciál, illetve a kedvezmények azt mutatják, hogy a vállalkozók forgalomnövekedést várnak az utalvány bevezetésétől. Felmerül ezzel kapcsolatban a kérdés, hogy vajon miért érzik fontosnak, hogy pont a Kékfrankkal kapcsolatosan nyújtsanak kedvezményeket, amikor bármilyen másik akciót is bevezethetnének. Valószínűleg üzleti gyakorlatukban praktikus megoldásnak tartják a helyi vásárlókra vonatkozó árdiszkriminációt, hiszen a helyi pénzekkel kapcsolatos kedvezmények végső soron ilyennek tekinthetők. Ez át is vezet a következő kérdéshez:

9.2. Az árkedvezmények és a forgalom növekedése

Tehát kijelenthetjük, hogy az árkedvezmények, és a velük járó forgalomnövekedés jelentős szerepet játszott a helyi pénzek bevezetésében.

Kedvezmény	Vállalkozások száma
Nem adok kedvezményt	3
1-5%	6
5-10%	3

A fenti táblázat jól mutatja, hogy a kis mértékű kedvezmények (1-5%) a legnépszerűbbek, illetve, hogy szép számmal akad olyan vállalkozás is, amely egyáltalán nem ad kedvezményt, csupán elfogadja az utalványt.

Érdemes azonban megemlíteni, hogy azok, akik 5-10% árkedvezményt is adnak, kivétel nélkül csökkentenék a kedvezményüket, azaz nem feltétlenül jelenthető ki, hogy a nagy kedvezmények egyértelműen pozitív hatással bírnak.

Az összes válaszadó egyetértett abban, hogy forgalmának csupán elhanyagolhatóan kis részét bonyolítja Kékfrank utalványokkal, ami felveti a kérdést, hogy ilyen kicsi elterjedtség mellett nem költségesebb-e maga az utalványrendszer, mit a pozitív hatások, amikkel bír.

9.3. Elégedettség, vélemények a kezdeményezésről

A kérdéseink között néhány arra vonatkozott, hogy miután már csatlakoztak a kezdeményezéshez, és volt idejük kitapasztalni a működését, hogyan is ítélik meg a kezdeményezést. Mivel más régiók is terveznek helyi pénzeket kibocsátani, ezzel kapcsolatban is tettünk fel kérdéseket.

A megkérdezettek több, mint nyolcvan százaléka csatlakozna a kezdeményezéshez mostani belátása szerint is, és nagyjából ugyanennyien javasolnák is más régióknak a helyi pénz bevezetését, ugyanakkor akadt néhány olyan vállalkozás, amelyik mai belátása szerint már nem csatlakozna. A következő táblázat mutatja a válaszok megoszlását:

	Javasolnám	Nem javasolnám	Összesen
Csatlakoznék	66,67%	16,67%	83,33%
Nem csatlakoznék	8,33%	8,33%	16,67%
Összesen	75,00%	25,00%	

9.4. Kékfrank a csatlakozás után

A Kékfrankot bevezető vállalkozókat megkérdeztük arról is, hogy ha a mostani tapasztalatiból indulnának ki és ma kellene a Kékfrank programjához csatlakozni, akkor belépnének-e. A válaszadók közül csak ketten feleltek nemet, a többi 10 pedig továbbra is belépne. Lehetséges, hogy a kisvállalkozók utalványokhoz fűződő attitűdje a meghatározó ebben a tevékenységben, hiszen mint fentebb is írtuk, a Kékfrankkal teljesített vásárlások aránya a teljes forgalomhoz képest elhanyagolhatóan kicsi.

A Kékfrank egy olyan tényező lehet a vállalkozások számára, legalábbis a vállalkozók fejében olyan lehetőséget jelent, melyről azt feltételezik, hogy forgalmat generálhat. Ugyanehhez az elképzeléshez azonban a fentebb említett lokálpatriotizmus is jelentősen hozzátartozik, sőt, elválaszthatatlan tőle.

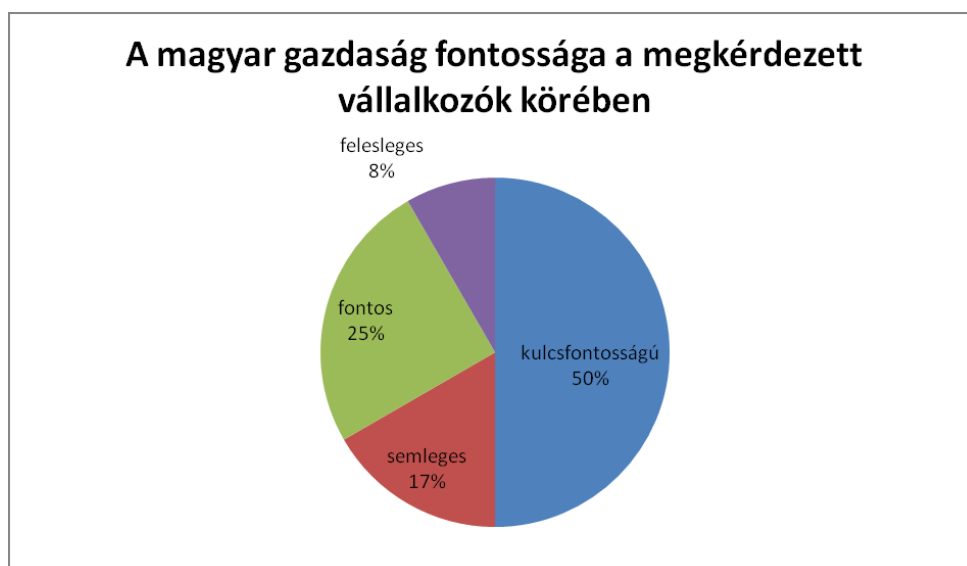
A vállalkozókat megkérdeztük a profit fontosságáról is, hogy alaposabban tudjuk elemezni az attitűdjüket.

4.ábra: A válaszadók aránya a „Mennyire tartja fontosnak az alábbi értékeket kereskedelmi gyakorlatában? [Saját profit növelése]” kérdésre adott válasz alapján

A legtöbben (59%) kulcsfontosságúnak tartja a profit a vállalkozásában, ami közgazdasági ismereteink szerint rövid távú gondolkodásra is utalhat. (Soros in Ethics and the Future of Capitalism, 2002.). Ezzel a rövid-távú, profitorientált szemlélettel összeecsenghet a helyi pénzekről várt gyors megoldással, az állam lassú problémamegoldó mechanizmusaival szemben.

A helyi vállalkozókat megkérdeztük a magyar gazdasághoz, a helyi gazdasághoz, valamint az Európai Unió gazdaságához fűződő viszonyukról. Egy preferencia-sorrendet kívántunk felállítani arról, hogy mely gazdaságok élénkítését tartják fontosabbnak.

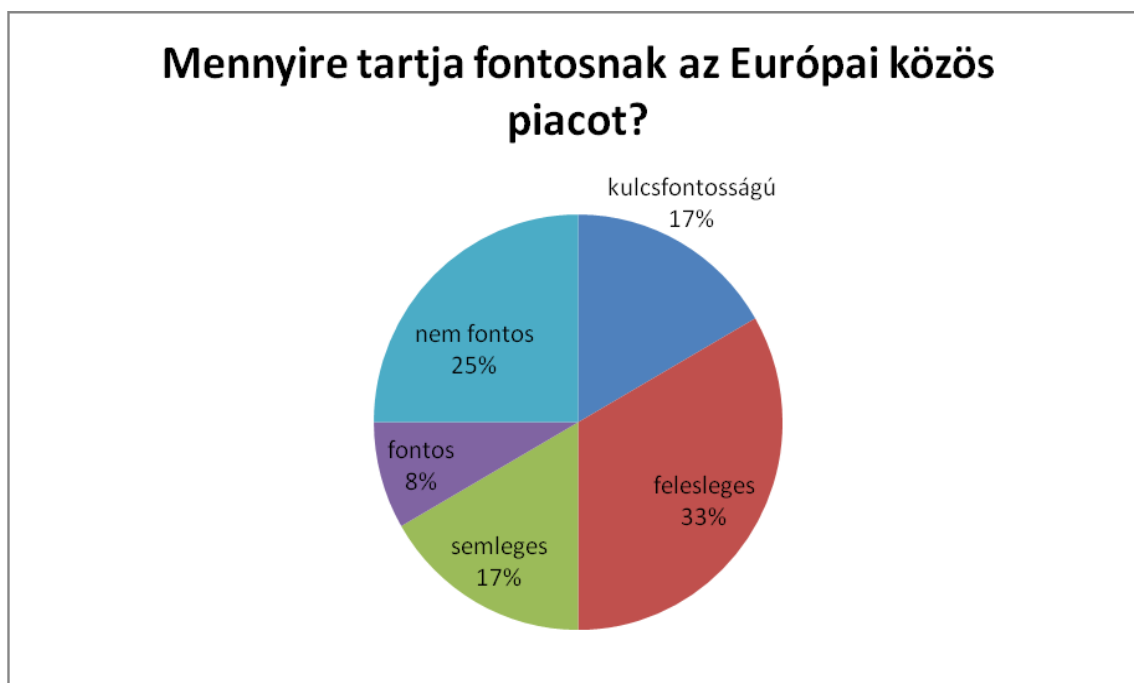

5.ábra: A magyar gazdaság fontossága a megkérdezett vállalkozók körében

6.ábra: Helyi gazdaság támogatásának fontossága a kereskedelmi gyakorlatban

A helyi gazdaság igényeit előrébb helyezik a magyar gazdaságnál is, ez jól látható a diagramokról. De nemcsak a fontos és a kulcsfontosságú válaszok egyszerű növekedése figyelhető meg, tételezzük fel, egyetlen más tényező csökkenése mellett, hanem a „felesleges” és „semleges” válaszok teljes eltűnése, ha a helyi gazdaság támogatásáról kérdezzük őket.

7.ábra: Mennyire tartja fontosnak az Európai közös piacot?

Az Európai Unió közös piacában már nem látnak olyan nagy lehetőségeket, mint a helyi gazdaságban, de még a magyar gazdasághoz képest is lejjebb értékelik.

A kapott válaszok gyakoriságát mutatja az alábbi táblázat a magyar, helyi, valamint az EU-s gazdaság függvényében:

Fontosság mértéke	magyar gazdaság	helyi gazdaság	EU közös piaca
kulcsfontosságú	6	7	2
fontos	3	5	1
semleges	2	0	2
nem fontos	0	0	3
felesleges	1	0	4

8.ábra: A fontossági szempontok közötti megoszlás a magyar, a helyi és a közös piac között

A fontossági szempontok dimenziójában (vízszintesen) arányokat számítottunk, hogy a pontos preferenciarendezést elkészíthessük. Az alábbi táblázat mutatja ezeket az arányokat:

Fontosság mértéke	magyar gazdaság	helyi gazdaság	EU közös piaca
kulcsfontosságú	 40%	 47%	 13%
fontos	 33%	 56%	 11%
semleges	 50%	 0%	 50%
nem fontos	 0%	 0%	 100%
felesleges	 20%	 0%	 80%

9.ábra: A fontossági szempontok arányainak megoszlása a magyar, a helyi és a közös piac között

A helyi gazdaság elsőrendű támogatottsága jól látható, azt követi a magyar gazdaság fontossága, mely arányaiban lényegesen jobb az EU-hoz képest, sőt a helyi gazdaságot közelíti, de csak alulról. Utolsó helyen az EU közös piaca végez, ugyanis a „nem fontos” és a „felesleges” válaszok aránya itt volt a legmagasabb.

A lokálpatriotizmus egy másik bizonyítéka lehet az, hogy arányaiban nagyon sok vállalkozás csak a Kékfrankot vezette be eddig, mint utalványt. Amennyiben csak a fizetési eszközök skálájának szélesítése lenne a vállalkozók célja, akkor a válaszadók nagyobbik része minden bizonnyal elfogadna más utalványt is. Ezzel szemben a valóság azt mutatja, hogy akik a Kékfrankot elfogadják, nem feltétlenül preferálnak más utalványokat.

Hányféle utalványt fogad el az Ön vállalkozása?	Vállalkozások aránya
Csak a Kékfrankot	67%
2-3	8%
4-5	17%
10-nél is többet	8%

10.ábra: Kékfrank-elfogadó vállalkozások utalványokkal kapcsolatos attitűdje

A 67%-ban csak a Kékfrankot elfogadó vállalkozások olyan jelentős arányt képviselnek, mellyel szemben a három másik alternatíva önmagában nem is számít jelentősnek. A 2-3 utalvánnyal rendelkező vállalatok nem nevezhetőek kimondottan utalvány-orientáltak, vagyis nem feltétlen azért vezethették be a Kékfrankot, hogy növeljék az elfogadott fizetőeszközök számát. A 4-5 utalványt, valamint a 10-nél is többet elfogadó vállalkozásokról már elmondható lehet, hogy a Kékfrankot is csupán egy újabb, a forgalomra kedvezően ható utalványként vezethették be. Azonban arányaiban nagyon kevesen vannak ezek a vállalkozások, ráadásul a minta azt mutatta eddig is, hogy a vállalkozók a helyi gazdaságot lényegesen többre becsülik a teljes magyar gazdaságnál, ezért róluk csak azt feltételezhetjük, hogy a Kékfranktól függetlenül más utalványokat is preferálnak.

10. Összefoglalás

A Soproni Kékfrank egy olyan törekvés része, melynek célja a helyi gazdaság élénkítése, egyfajta segítségnyújtás a helyi vállalkozások számára. Ahogyan más helyi pénzeknek is, a Kékfrank is a kereslet élénkítését, a munkanélküliség csökkentését, valamint az infláció kiegyensúlyozását szolgálja.

A történelemből megismertük a Schwundgeld példáját, melynek célja a pénzhasználat rohamos élénkítése, mely Silvio Gesell szerint jótékonyan hat a helyi közösségekre. Ezzel szemben a Bundesbank tanulmánya, - melyre Helmeczi István is hivatkozott mind tanulmányában, mind a vele készített interjúnk során -, azt bizonyítja, hogy a Schwundgeld nem képes a társadalmi jólét növelésére, sőt, annak csökkentését idézi elő hosszútávon. Világossá vált, hogy a helyi pénzek magukban rejtenek egy olyan veszélyt, mely a mihamarabbi elköltésre serkentheti a használóit, ugyanis félhetnek a pénz értékének hirtelen romlásától, vagy annak beválthatatlanságától.

A Kékfrank kampánya során hivatkozott az MNB-re, valamint a Nemzeti Pénzverdére is, mintha a két intézmény bármilyen garanciát is jelentene a Kékfrank értékével kapcsolatban. A pénzzel kapcsolatos bizalom kialakítása fontos szempont, ahogyan tanulmányunk elején kifejtettük, és a Kékfrank kitalálói is minden bizonnyal e logika mentén jártak el, amikor a mindenki által hivatalosnak tartott MNB-re és a Forint készítőjére a Nemzeti Pénzverdesre hivatkozott. A tanulmány során bebizonyosodott, hogy a Kékfrank konkrétan nem nyerte el az MNB támogatását, csupán nincs jogi eszköz vagy intézmény arra, hogy meg lehessen kérdőjelezni egy „helyi pénz”-nek nevezett utalványrendszer hatékonyságát. Az MNB a magyar társadalom érdekeit szolgálta akkor, amikor tanulmányt készített a helyi pénzeknek nevezett tanulmányokról, ezáltal kívánta a lakosok figyelmét felhívni az esetleges kockázatokra.

A Kékfrankot elfogadó vállalkozások elemzése során bebizonyosodott, hogy a vállalkozók lokálpatrióta magatartása az egyik legjelentősebb ösztönző a helyi pénz bevezetése során. A helyi gazdaság igényeit előrébb helyezik a magyarnál, valamint lebecsülik a Európai Unió közös piacának érdekeit.

Az externáliák visszaszorítására megoldás lehet a Kékfrank, amennyiben egy elméleti modellt építünk fel ennek vizsgálatára. Azonban a modellen kívül, a valóságban nem tapasztalhatóak a Kékfrank várható hatásai. Egész pontosan, hogy hatása legyen egy helyi pénznek, el kellene terjednie a helyi közösségben, azonban ez máig nem történt meg a Kékfrankkal. A megkérdezett vállalkozóknak a forgalmából elhanyagolhatóan kis részt tesz ki a Kékfrankkal teljesített fizetés, tehát társadalmi, gazdasági hatásait nem tudjuk mérni. Éppen ezért a globalizáció externáliáit nem lehet képes letörni.

Kezdeményezésnek igen nemes a Kékfrank, azonban egyelőre nem érte el kitűzött céljait. A Forinttal való fizetés továbbra is népszerű maradt Sopron környékén, a Kékfrank-elfogadó vállalkozások pedig semmilyen változást nem tapasztaltak.

Nem tartható kizártnak, hogy a Kékfrank nem képes a helyi kereslet élénkítésére, ugyanis az emberek vásárlási szokásai ha nem változnak, hiába létezik helyi pénz is. Jól bizonyítja ezt a kedvezmények rendszere is, vagyis hiába alkalmaztak árdiszkriminációt a Kékfrankkal fizetők javára a vállalkozások, nem értek el vele semmi jelentőset.

11. Források

Gelleri, Christian (2009): Theory and Practice of a Local Currency *International Journal of Community Currency Research*

Kennedy, Margrit (2006): Complementary Currencies, New Paths to Sustainable Abundance *International Journal of Community Currency Research*

Egyed Krisztián (2009): Egyenlőtlenségek, pályázati források és kapcsolati hálók *Phd. Értekezés*
ilex.eke.hu/PhD/ktk/egyedkrisztian/magyar.pdf (Letöltve: 2012-03-15)

Tóth Balázs István (2010): A helyi valuta szerepe a lokális gazdaságfejlesztésben *Pénzügyi Szemle*

What are the general arguments against local currency systems, and how do we respond to them?
<http://www.complementarycurrency.org/helpdesk/arguments.html> (Letöltve: 2012-03-15)

HA-MI (2009): Gazdaságélénkítés helyi pénz segítségével. <http://www.kekfrank.hu/irottdok.php>

dr. Turján Anikó, Divéki Éva, Keszy-Harmath Zoltánné, Kóczán Gergely és Takács Kristóf (2011.). *Semmi sincs ingyen: A főbb magyar fizetési módok társadalmi költségének felmérése*. Budapest: MNB.

Helmecki István Nándor (2011.. 04.). Letöltés dátuma: 2012.. március 10., forrás: MNB Kiadványok:
http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu_mnbszemle/mnbhu_msz_201104/helmecki-koczan.pdf

Kun János. (2006. november.). Letöltés dátuma: 2012.. március 14., forrás: PSZÁF:
[http://www.pszaf.hu/data/cms367860/A_p_nzhelyettes_t_kr_l_\(tanulmány\).pdf](http://www.pszaf.hu/data/cms367860/A_p_nzhelyettes_t_kr_l_(tanulmány).pdf)

North, P. (2007). *Money and liberation: the micropolitics of alternative currency movements*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Rösl, Gerhard. (2006.). *local competition for the Euro?. Discussion Paper Series 1*. Letöltés dátuma: 2012. március 10., forrás: Bundesbank:
http://www.bundesbank.de/download/volkswirtschaft/dkp/2006/200643dkp_en.pdf

Schulze, Thomas. (2009). *Von Geldschwind und Schwindgeld: Eine kurze Betrachtung zum Umgang mit Geld*. Norderstedt: Books on Demand GmbH.

Soros György in Ethics and the Future of Capitalism:
Zsolnai László (2002.) *Ethics and the Future of Capitalism*. London: Transaction Publishers.

Kaláka Kör működési leírása <http://www.etk.hu/talentum/kalaka.htm> (Letöltve: 2012. március 14.)

The LETSystem Design Manual <http://www.gmlets.u-net.com/design/dm1%5E3.html> (Letöltve: 2012. március 14.)

N. Gregory Mankiw (2009.) It May Be Time for the Fed to Go Negative
http://www.nytimes.com/2009/04/19/business/economy/19view.html?_r=4
(Letöltve: 2012.március 10.)

Forgó eszköz,
http://hvg.hu/hvgfriss/2010.19/201019_soproni_kekfrank_uj_penzhelyettesito_forgo (Letöltve: 2012. február 28.)